

Transkribering av Jubileumswebbinarium, del 2 – Barnets bästa i vårdnadstvister

Från Kristianstads tingsrätt

Sändes den 29 oktober 2021, klockan 12:00

Deltagare

Kristianstad tingsrätts lagman Monica Felding, rådmannen Ulf Ahlström och barnombudsmannen Elisabeth Dahlin

Monica Felding: Hej Monica Felding heter jag och är lagman på Kristianstads tingsrätt. Jag vill hälsa er välkomna till del 2 av Hovrätten över Skåne och Blekinges webinarie-serie som tillkommit som en del i firandet av hovrättens 200-årsdag. Kristianstads tingsrätts bidrag till serien kommer att handla om barnets bästa i vårdnadstvister. Men först ska vi höra lite om vår tingsrätts historia, så jag lämnar över till vår historiekunniga rådman Ulf Ahlström.

Ulf Ahlström: Jag heter Ulf Ahlström. Jag är rådman, vid Kristianstads tingsrätt där jag ska berätta lite om vår domstols historia. Kung Gustav II Adolf av Sverige intog och brände år 1612 Vä, den gamla centralorten i den här delen av det danska riket. Kung Kristian IV lät därför 1615 bygga Kristianstad som en svårintaglig befäst stad i träskmarkerna. En stad behövde en domstol, så även Kristianstad, och vid den svenska erövringen av Skåne från danskarna fanns i staden en rådstuvurätt som hanterade större mål och ett byting som hanterade mindre. Rådstuvurätten, levde kvar under namnet rådhusrätt. Den började tillämpa svensk lag den 21 augusti 1682 genom att en svensk lagbok överlämnades till borgmästare Swahn vid en högtidlig ceremoni. Var rådhusrätten låg först har vi inte fått fram. Men 1734 -samma år som Sverige fick sin första moderna lagbok - färdigställdes det här rådhuset. Här kom så småningom även den nybildade Skånska hovrätten att ligga. Och här ligger även nästa rådhus i ordningen som invigdes 1891. På den här tiden hade man rådhusrätter i städerna och häradsrätter på landet. Kristianstads tingsrätt har ett arv från rådhusrätten, men också från flera häradsrätter. Häradsrätten i Gärd och Albo härad hade tingsställe i Degeberga. Häradsrätten i Östra Göinge domsaga hade tingsställe i Broby och i Villands domsaga låg tingsstället i Fjälkinge. Under 1900-talet moderniserades Sverige och den här moderniseringen nådde domstolarna också på olika sätt. Den nya rättegångsbalken ställde nya krav på muntlig process och 1946 fattades ett beslut om att modernisera och centralisera domstolarna i Kristianstadstrakten. Hovrättspresidenten Karl Schlyter var drivande i arbetet för en modernisering och centralisering. Häradsrätterna flyttade in till stan och lokaliserades tillsammans i ett nytt hus. Till en början

med separata kanslier för de olika häradsrätterna. Det togs i bruk med det nya tingshuset 1953 och var då mindre än vad det är idag. Ritades av arkitekten Robert Larsson. Det byggdes för att det skulle kunna hålla länge och man använde hållbara och dyrbara material som tik och marmor. Man lät också göra den här fantastiska al fresco-målningen som en god representant för den tidens konstsyn och som var dyr för tiden 15 000 kronor. 1966 upphörde rådhusrätten och mellan 1966 och 1971 fanns här i huset Kristianstads domsagas häradsrätt som 1971 blev till Kristianstads tingsrätt. Huset blev så småningom för litet, på 1990 talet skedde en stor ombyggnad under Gerdt Wikstrands tid som lagman. Han hänger i dag som porträtt i tingsrättens lokaler, liksom sina efterträdare och företrädare. Med ombyggnaden byggdes tingsrätten ihop med den dåvarande länsrätten i grannhuset - som inte längre finns kvar i Kristianstad - och fick moderna och ändamålsenliga lokaler. Vi har i dag tre renodlade huvudförhandlingssalar. Två rum för muntliga förberedelser och en sal som kan användas i både och. Vi är ungefär trettio personer, varav fem ordinarie domare och två fiskaler. Vi har en hög måltillströmning - inte minst av grova brottmål - och vi behöver bli fler. Men vi är fortfarande glada för vårt hus. Den senaste ändringen av lokalerna hänger samman med de allt fler grova brottmålen och innebär att en av salarna har byggts om till säkerhetssal med en glas vägg för åhörarna och en egen ingång in i salen för de häktade. Domstolarna har förändrats med tiden och de mål vi hanterar de har också förändrats. Ett typiskt mål från 1700-talet beskrivs i dåvarande häradshövdingen Germund Abraham Falkengrens minnesteckning. Han presiderade i en rätt i Kristianstad år 1742. Han hade två officerare, två rådman och två vid tullstaten anställda som bisittare i rätten. Det gällde en tvist mellan tullinspektoren Sote och landshövdingen angående oväsandet i fästningsporten, kanske denna som uppkommit då ett parti oxar skulle införas i staden. Kristianstad var en militärstad och tvisten var förmodligen typisk för den tiden. Numera har vi varken militärer eller oxar i stan, men skjutningar av annat slag präglar ofta vår verksamhet. Så målen har förändrats, men också de som hanterar dem, den unge notarien Erland Aspelin, så småningom hovrättslagman i Malmö, kom 1957 som ny notarie till Östra Göinge häradsrätt. Han möttes av häradshövdingen klädd i frack på väg till en ordernsmiddag. Här har vi hans levnadsteckning. Häradshövdingen ville inte att bandspelare skulle användas vid rättegångarna. En annan notarie förklarade varför. Nej, han ville inte att hans förhörsmetoder skulle avslöjas. Du vet ju att muntlighetsprincipen gäller i rättegångar. Men allt vad som sägs från rättens sida tål inte att höras på. Vissa förändringar har kanske skett sedan dess. Även på domarfronten. Mycket har hänt under Kristianstads korta historia, både i stan och i dess domstolar. Några hundra meter från tingsrätten ligger Sveriges lägsta punkt och vi står ständigt under hotet av översvämning från Hammarsjöns vatten. Vi hoppas att de vallar som skyddar staden i träsket ska fortsätta hålla så att vi kan fortsätta med rättsskipningen i den här delen av Skåne länge än.

Monica Felding: Tack Ulf. Ja, då hoppas vi att vallarna håller, inte minst så att vi kan fortsätta vår rättsskipning här i Kristianstad. Hovrätten har alltså fyllt 200 år, men barnets rätt och barnets bästa i föräldrabalken är betydligt yngre. Själva föräldrabalken infördes först 1950. Den byggde då på två äldre lagar, en från 1917 som handlade om barn utom äktenskapet och en från 1920 som handlade om barn inom äktenskapet. Regleringen var sådan att få barn utom äktenskapet, så var mamman ensam vårdnadshavare, men få barn inom äktenskapet så var båda föräldrarna gemensamma

vårdnadshavare. På 70 talet skedde vissa ändringar i moderniserande riktning. Till exempel ändrades bestämmelserna om vårdnad så att frågan vem som bar ansvaret för en separation inte längre hade betydelse för vårdnadsfrågan. Dessutom utmönstrades termerna inom äktenskapet och utom äktenskapet från föräldrarnas balken. Så sent som 1983 kom möjligheten för föräldrarna att behålla gemensam vårdnad om barnen efter en skilsmässa utan att det behövde fattas något särskilt beslut. När vi är framme på 90 talet och utvecklingen kom att gå mot en mer modern syn på barn och barns rättigheter. I lagen började man tala i termer om vad som var barnets bästa och utvecklingen gick mot att föräldrarna hade en större möjlighet att träffa överenskommelse om barnen. Vid den här tiden så införde man samarbets-samtalen och det var kommunerna som skulle svara för dessa samtal. Man reformerade också lagstiftningen vad gällde barnens rätt att komma till tals och lagen angav att domstolarna skulle ta hänsyn till barnets ålder och mognad vid beaktandet av vårdnaden. Genom två större reformer 1998 och 2006 kom sedan en mer rejäl modernisering av föräldrabalken till stånd. Det lades fortfarande stor vikt vid att föräldrarna skulle kunna komma överens och satsningar gjordes på socialnämndens arbete. Det uttalades 1998 att barnets bästa skulle finnas med som en utgångspunkt för bedömningen och finnas med när man sedan bedömde de mer preciserade bestämmelserna. Man införde här nu 1998 och 2006 en ordalydelse i lagen som finns än i dag, det vill säga att när man ska bedöma barnets bästa så ska hänsyn tas till risken för övergrepp på barnet eller mot någon av familjemedlemmarna. Man ska beakta risken för att barnet förs bort eller hålls kvar eller annars far illa. Man ska också beakta barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Det markerades i de här reformerna att det får inte finnas några andra intressen som går före barnets bästa, inte rättvisa mellan föräldrarna och inte heller den enskilda förälderns behov av vissa saker. 1998 års vårdnadsreform syftar till att öppna upp för gemensam vårdnad. Och där fanns inga preciseringar i lagtexten på vad man skulle ta hänsyn till. Det kom två eller tre ett par rättsfall från Högsta domstolen och därefter så sade man att rättsläget uppfattades som att det fanns en presumtion för gemensam vårdnad. Men i utredningsarbetet inför 2006 års reform så fann man att en gemensam vårdnad kan vara oförenlig med barnets bästa och föräldrarnas ständiga konflikter och saknar vilja och förmåga att samarbeta kring barnet. I den nya reformen som infördes mot den bakgrunden är en uttryckligt bestämmelse om att domstolen vid bedömningen av vårdnadsfrågan skulle fästa avseende, särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor om barnet. Utrymmet att döma till ensam vårdnad blev då större. Det sades i motiven att det var viktigt att domstolen tar en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar. Den noterades efter 2006 års reform en kraftig målökning i vårdnadsmålen och 2014 års vårdnadsutredning tillsattes. Jag var särskild utredare i den utredningen. Utredningen fann att 2006 års reform på det stora hela hade fallit väl ut, men att det fanns mer att göra. Ökningen av vårdnadsmålen mellan 2006 och 2015 beräknades till knappt 50 procent. Målökningen berodde enligt utredningen på flera faktorer, men 2006 års reform ansågs vara en av dessa faktorer. Och då var det möjligheten till ensam vårdnad som kunde bli följden av ett bristande samarbete mellan föräldrarna, som medförde att fokus i tvisterna kom att ligga på just föräldrarnas förmåga att samarbeta. I sig blev lagstiftningen därmed konflikt drivande. En annan förklaring till målökningen ansågs var brister i arbetet med att försöka förebygga vårdnadstvisterna. Som en följd av 2014 års utredning skedde den första juli och flera bestämmelser i kraft som ytterligare stärker

barnperspektivet. Sedan 1 januari 2020 är FN:s konvention om barnens rättigheter - alltså barnkonventionen - dessutom svensk lag. I den nya regleringen av föräldrabalken sägs att barnets bästa ska vara avgörande på alla frågor om vårdnad, boende och umgänge, alltså inte bara för själva beslutet. Barn ska ha rätt att få information och ha utökade möjligheter att komma till tals jämfört med tidigare. Utgångspunkten är att socialnämnden ska prata med barnen både i snabb-upplysningarna och i vårdnadsutredningen. De ska ha rätt att framföra sina åsikter, men ingen skyldighet att göra det. Rätten för barn att komma till tals ska inte vara villkorad av vårdnadshavarnas samtycke. Barnets åsikter ska tillmätas, betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Nytt är att domstol ska kunna besluta om gemensam vårdnad, även om båda föräldrarna motsätter sig det. Vad gäller den tidigare skrivningen om att vid bedömning av vårdnaden så skulle avsändaren särskilt fästas vid föräldrarnas samarbetsförmåga. I fråga om barnen så har den skrivningen ändrats. I stället ska avseende fästas vid föräldrarnas förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor om barnet. Ändringen är avsedd att vara ett perspektivskifte och uppmärksammar det som fungerar i stället för det som inte gör det. För att få fler föräldrar att komma överens i fråga om vårdnad om barn, boende och umgänge också så kommer den först januari 2022 en ny lag om obligatoriska informationssamtal. Modellen innebär att ett informations samtal är ett krav på att en domstol ska få ta upp en förälders yrkande om vårdnad, boende och umgänge. Om föräldrarna inte är överens. Syftet med samtalen är att underlätta för föräldrar att på ett tidigt stadium hitta lösningar för barnet, och det är kommunen som ska svara för samtalen. Men vad är då barnets bästa i vårdnadstvister? Barnets bästa ska avgöras i varje enskilt fall utifrån en bedömning av de individuella förhållandena och barnets delaktighet i processen har då en stor betydelse. Men vad händer till exempel när barnets åsikter inte sammanfaller med vad som enligt lagen ska anses vara barnets bästa? Och hur kan man vara säker på att yngre barns åsikter kommer till uttryck? För att fördjupa diskussionen och få frågan mer belyst så åkte jag till Stockholm för att träffa en speciell person i detta sammanhanget. I Sverige finns sex olika ombudsmän som täcker olika ansvarsområden. Till exempel Justitieombudsmannen och Konsumentombudsmannen. Den första juli 1993 fick Sverige sin första barnombudsmannen. Frågan hade då varit på tal i riksdagen sedan 1980 talet att barn och unga behövde en speciell företrädare talesperson. Sedan 2018 är det Elisabeth Dahlin som är barnombudsman och det är henne jag nu ska åka och träffa.

Monica Felding: Hej Elisabet

Elisabeth Dahlin: Hej, välkommen!

Monica Felding: Tack så mycket! Ja, du är vår BO. Vem är du?

Elisabeth Dahlin: Elisabeth Dahlin heter jag och jag har varit barnombudsman i precis tre år nu och har jobbat länge inom staten inom departementsvärlden, Utrikesdepartementet och på myndigheter. Under tio år var jag också chef för svenska Rädda Barnen. Men jag har jobbat med barnfrågor i väldigt många olika sammanhang och det känns fantastiskt nu

att få vara Barnombudsman och verkligen driva på när det gäller barnkonventionen.

Monica Felding: Var det det som lockade dig att söka tjänsten?

Elisabeth Dahlin: Ja, det var det som lockade mig och också hela processen när barnkonventionen skulle bli lag och att vi kan göra verklig skillnad för verkliga barn. För det är det det handlar om.

Monica Felding: Vad är din roll då i vårdnadsmålen?

Elisabeth Dahlin: Vår roll är ju väldigt mycket att se över lagstiftning, tillämpning men också utbildning av beslutsfattare, utifrån barnkonventionen. Vi får ju inte gå in i enskilda fall. Däremot så driver vi på väldigt mycket när det gäller barnets rätt i vårdnadstvister. Det handlar ju om barnets rätt till en trygg och bra uppväxt.

Monica Felding: Jag har sett lite äldre rapporter där ni har väldigt handfasta råd om åldern för barn och växelvis boende och hur man ska gå till väga när det gäller umgänge om barnet inte har träffat föräldern tidigare. Är det sådana råd som ni ger fortfarande?

Elisabeth Dahlin: All verksamhet utvecklas ju över tid och vi jobbar ju mycket med forskningen. Vi jobbar med olika professioner. Vi lyssnar väldigt mycket till barn och vi tittar ju på olika utredningar och ny kunskap som byggts upp. Jag skulle vilja säga att vår uppgift i dag handlar ju väldigt mycket om att kunna vara ett stöd. Hur kan en bedömning av barnets bästa göras? Hur kan olika beslutsfattare lyssna till barn? Inte bara prata med barn utan lyssna till barn. Och att vi sedan ger hjälp till myndigheter, kommuner, regioner när det gäller just kunskap kring barnkonventionen?

Monica Felding: Hur följer ni utvecklingen?

Elisabeth Dahlin: Vi följer den väldigt nära, för det är ju väldigt spännande. Nu blev barnkonventionen lag. Knappt tre månader efteråt blev det en pandemi. Så det gör ju att många av de utbildningsinsatser som skulle göras har fått göras på ett annat sätt. Men vi följer noga rättsutvecklingen och då tittar vi i högre rätt. Hur ser det ut? Hur ser bedömningar av barnens bästa ut? Vad är det för utveckling som krävs när det gäller lagstiftning eller tillämpning? Och ofta ser vi att det krävs nya rutiner. Det krävs rutiner att huvudmännen - det kan vara en kommun, region eller en myndighet - efterfrågar att det finns en ordentlig bedömning av barnets bästa. Att det dokumenteras att barnet kommer till tals och där försöker vi vara en medspelare och en utbildare.

Monica Felding: Ja, barnets bästa, det är en ledstjärna för oss som jobbar med vårdnadsmål. Nu har det ändrats så det inte bara är för beslutet om vårdnad, boende och umgänge som barnets bästa ska ses till, utan det är på

alla frågor i dessa avseenden. Vad tycker du är det viktigaste när det gäller barnens bästa i vårdnadsmål?

Elisabeth Dahlin: Alltså, "barnens bästa" säger väldigt mycket. Det handlar om barnens situation. Det handlar om att det ska vara det bästa för det individuella barnet. Och då måste - tycker jag - föräldrarna kunna lägga sin konflikt åt sidan och se vad är det bästa för vårt gemensamma barn. Så "barnens bästa" det handlar om föräldrarnas syn på barnet. Det handlar om utredningen kring barnet och det handlar också för domstolen då att faktiskt beakta barnets bästa.

Monica Felding: Hur får vi in barnets bästa i de här valen?

Elisabeth Dahlin: En viktig del är barnens rätt att komma till tals utifrån barnkonventionen. Att barnet, att utredningen att rätten har lyssnat på barnet och även väldigt unga barn kan ju ha väldigt tydliga åsikter. Det kan vara svårt för många barn att säga saker, därför att barn är lojala med sina föräldrar, och därför ser vi att barn bör ha ett eget ombud, ett ombud som inte också representerar någon av föräldrarna. Som kan lyssna till barnet som och har en utbildning som kan lyssna till barnet. Att barnets vilja verkligen kommer fram. Det finns ju någon sorts konstruerad praxis att du vid 12 års ålder får barnet själv säga mer, men jag skulle verkligen vilja säga att barnets ålder och mognad är individuell, och här är det också viktigt att alla som är involverade i processen faktiskt tittar på det individuella barnet.

Monica Felding: I somras infördes det ju nya regler för att stärka barnperspektivet i vårdnadsmålen. Har ni hunnit se någonting om det har gett något resultat?

Elisabeth Dahlin: Inte än har vi sett, men då beror det på att vi tittar ju på domslut i högre rätt, inte i första instans. Men vi tycker det är bra. Det är ett steg åt rätt håll. Vi hade väl kanske velat se en större tydlighet också, att föräldrarnas förmåga att barnet ska kunna få sina rättigheter uppfyllda. Det hade kunnat uttryckts tydligare.

Monica Felding: Nu pratar du om ombud i de här målen. I den utredning där jag var särskild utredare så hade vi ju frågan uppe, och vi sa vi då nej till att föreslå ett juridiskt ombud. Har du någon bild av vad det är för ombud du tänker dig?

Elisabeth Dahlin: Jag tror att när vi har pratat om det på Barnombudsmannen och i våra förslag att vi gärna hade sett att det var någon som var juridiskt utbildad. Eller kanske någon annan som professionellt jobbar med barn och kan lyssna till barn. Men jag tror att det krävs mer en kompetens att kunna lyssna till barn. Att veta hur jag ska ställa frågan i en vårdnadstvist? Inget barn ska behöva få frågan Vill du bo hellre bo hos mamma eller pappa? Utan någon som kan fråga bredare. Vad gör du när du är där? Vad är dina intressen och hjälpa barnet att kunna uttrycka sina åsikter. Ja, vi är väl öppna för att det kan finnas andra professioner som skulle kunna vara ombud.

Monica Felding: Min erfarenhet som domare är ju att barnet är ganska osynligt, i alla fall i inledningen av processen. I det vi brukar kalla muntlig förberedelse. Då träffas föräldrarna med sina ombud, domaren - det vill säga jag i de här fallen. Jag läser på och ser vad barnen heter, hur gamla de är. Har vi då ett snabb-yttrande där någon från familjerätten redan har pratat med barnen så sätter jag mig in i va barnen, har sagt. Men det blir ändå inte riktigt barnperspektivet vi tittar på, utan mycket handlar om de vuxnas bekymmer och konflikter. Svårigheter att få till sin vardag och vi är på en ganska konkret nivå. Och då kan jag ju tänka mig att ett ombud som förde fram barnets röst redan från början i de här processerna skulle kunna vara värdefullt.

Elisabeth Dahlin: Jag håller med. För jag tror att då handlar det liksom inte bara om själva konfliktfråga. Faktiskt, barnet är inget objekt som två vuxna ska slåss kring som vinnare eller förlorare. I en vårdnadstvist skulle jag vilja säga att i de allra flesta fall så är alla förlorare i det, inte minst barnet. Och det hör vi från barn. Barnet är inte objekt. Det handlar om barnets rätt till en bra och trygg och bästa möjliga uppväxt och vuxenvärldens möjlighet att stötta barnet i det här. Jag tror att barnet där är osynligt, kommer ofta inte till tals. Och när det kommer till tal så blir det också kanske väldigt olika hur det ser ut i olika instanser. Därför tror jag att det var bra att barnet har någon som faktiskt för barnets talan och inte samtidigt en annans talan.

Monica Felding: Att vi i utredningen för några år sedan sade nej till ett juridiskt ombud, det var ju rädslan för att föräldrarna ska få en kanal att plantera sina åsikter genom det här tredje ombud som det då blir frågan om. Att konflikten skulle kunna bli ännu värre. Men någon som bara är där för att framföra barnets syn och åsikter. Det skulle säkert kunna vara värdefullt.

Elisabeth Dahlin: Jag tror att det ska kunna vara värdefullt, och vi har ju också tittat från Barnombudsmannen där man tittar på just när det gäller specialistkompetens. Vi har för arbetsrätt så finns det arbetsdomstolen. Vi har migrationsdomstolen. Vi har miljödomstolar och liknande just när det gäller specialområden. Det vi menar efter att ha träffa så många barn som har varit inne i rättsprocessen. Det är att vi i Sverige kanske ändå skulle pröva om det skulle behövas särskilda domstolar när det gäller barnärenden just för att kunna bygga upp den kompetensen. Sverige är ju enda landet i Norden där det inte krävs specialistkompetens kring barn i första instans.

Monica Felding: Ja, det är ju slående.

Elisabeth Dahlin: Det är slående.

Monica Felding: Jag tänker lite på barnets rätt att komma till tals som du då är inne på. Det är ju sagt att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och barnets mognad. Ser du några svårigheter med detta i vårdnadsmålen?

Elisabeth Dahlin: Absolut, vi ser att just kompetensen att bedöma barnets ålder och mognad kan variera väldigt mycket runtom i landet. Det finns

ibland en sorts praxis med någon sorts 12 årsgräns som väl har utvecklats under årens lopp. Men det handlar om det individuella barnets mognad och vad frågan gäller. Där tror jag det behövs en kompetens också att kunna vara tydliga. Hur har vi bedömt det här barnets ålder och mognad? Och vilken tyngd gav vi till barnet? Vi ser ju överlag när det gäller barn i rättsprocesser att det ibland finns en omtanke tror jag. Men som inte är så positiv för barnen. Men det är för jobbigt för barnen. Låt oss hålla barnen utanför det här. Vi menar då att vi ska inte skydda barnen från rättsprocessen utan i rättsprocessen. Inte från domstolarna utan i domstolen. Och då kanske barnet behöver ha stöd och hjälp när barnet kommer till tals eller har ett eget ombud som för fram barnets synpunkter.

Monica Felding: Det finns ju barn som inte vill berätta och som inte vill framföra sina åsikter till familjerätten. Vad gör man då?

Elisabeth Dahlin: Ja, men jag tänker utifrån barnkonventionen. Barnet har rätt att framföra sina synpunkter i alla beslut som berör barnet, men barnet har också rätt att avstå och det måste vi respektera.

Monica Felding: Det finns barn som framfört sina synpunkter, men absolut inte vill att familjerättssekreteraren ska berätta vad de har sagt. Vad gör man då?

Elisabeth Dahlin: Ja, det är ingen lätt fråga, men där tänker jag tillbaks till det vi pratade om tidigare lite grann om barnet har ett eget ombud. Att kunna göra en bedömning av barnets bästa när det finns kännedom om saker som inte annars kanske kommit fram. Till exempel våld i familjen, rädslor, olika typer av övergrepp. Det är ju faktiskt ett brott och bör vägas in då vid en bedömning av barnets bästa. Om det är så.

Monica Felding: Och där finns då barn som framföra sina åsikter och det kan ju handla om äldre barn, kanske nedre tonåren som berättar sina åsikter och sedan dömer domstolen inte alls i överensstämmelse med åsikterna. Vad kan hända då?

Elisabeth Dahlin: Det är ju så här om barnet är delaktigt och förstår ett beslut så. Är det lättare att genomföra det, men vi möter ju ofta barn som är helt oförstående till varför ett visst beslut har fattats. Här tror jag det är oerhört viktigt med återkopplingen till barn. För vi pratar mycket om att barn ska komma till tals, men också vuxenvärldens förmåga att återkoppla till barnet. Du tryckte så här. Och när vi skulle fatta beslut så lade vi också in dem och de parametrarna, och det har gjort att vi nu har beslutat så här. Men också förklara för barnet att allt eftersom barnet blir äldre, att barnet utifrån ålder och mognad ska ha större möjligheter att uttrycka sig. Så jag tror det handlar både om att återkoppling så att barnet förstår, men också att visa hur kan barnet bära sig åt om det här faktiskt inte är bra för mig? Annars kan ju konsekvenserna bli väldigt svåra. Vårdnad, boende och umgänge påverkar ju i högsta grad det enskilda barnets hela uppväxt.

Monica Felding: Och vem har uppgiften att förklara det här för barnet?

Domstolarna har kanske dömt på ett sätt som gått emot familjerättens förslag. Är det familjerätten då som ändå ska förklara?

Elisabeth Dahlin: Där tror jag vi har en stor utvecklingsmöjlighet. Jag tänker också där utifrån barnkonventionen att att se barnet både som en kompetent individ, men också som någon som behöver trygghet och skydd och att det borde ingå. Jag kan inte svara exakt vem som ska göra det, men jag tror att det är ansvaret. Oavsett skulle jag vilja säga vad domslutet blir. Och det här handlar ju om att skydda barnet i rättsprocessen, inte från rättsprocessen. Och utifrån barnkonventionen rätt till information. Här behöver vi nog tänka till hur barnet ska kunna få en förklaring och en återkoppling för att kunna gå vidare. Och det handlar ju om tilltro till vuxenvärlden.

Monica Felding: Jag där är nog en liten lucka där.

Elisabeth Dahlin: Ja, och viktig att täppa till.

Monica Felding: Det finns ju barn som lever i familjer där det förekommer våld, och en huvudsaklig princip är ju att den som utövar våld ska inte ha del i vårdsnaden. Sen görs ju riskbedömningar där man bedömer våldets allvarlighet. Om det har varit kontinuerligt våld, om det varit enstaka händelser och också hur lång tid som har gått sedan våldet utövades. Det har nu kommer ett nytt brott, barnfridsbrott. Där blir ju barnet målsägande om det bevittnar våld som en närstående utövar mot en annan närstående. Tror du att detta kommer att kunna få betydelse i vårdsnadsbedömningen?

Elisabeth Dahlin: Ja, jag skulle bli väldigt förvånad faktiskt om det inte fick bli en del i bedömningen, för det är faktiskt barnet har blivit utsatt för ett brott. Barnet är ett brottsoffer och därför bör det vara en del i den holistiska bedömningen kring barnets bästa också till vårdsnad, boende och umgänge. För barnet har blivit utsatt för våld. När vi pratar med barn så är det ofta att barn pratar sällan om vårdsnad. Barnen pratar om när ska jag träffa föräldern och var ska jag bo. Det är mer de här konkreta bitarna. Men det här bör vägas in. Det andra där vi har för många barn är ju rädslan att tvingas umgås med en förövare. Och här menar vi att inget barn ska kunna tvingas till umgänge med en förälder som har utsatt barnet för ett brott, antingen direkt våld mot barnet eller ett barnfridsbrott.

Monica Felding: Där har det kommit en utredning som tittar på den frågan.

Elisabeth Dahlin: Det där är ju väldigt, väldigt viktigt, därför att vi vet att våld mot barn sätter så djupa spår i barnen. Vill vi stoppa våldet så är det här en viktig del, men barn har rätt till en trygg uppväxt.

Monica Felding: Jag delar din bedömning om barnfridsbrottet om det inte har gjorts tidigare så är detta en tydlig signal på att detta är en omständighet som ska vägas in i bedömningen. Som sagt det kom en ny lagstiftning i somras för att stärka barnrättsperspektivet. En av ändringarna det var ju vad vi ska beakta när det gäller om det ska vara gemensam vårdsnad eller ensam vårdsnad. Och tidigare skulle man ju ta särskild hänsyn till om föräldrarna

kunde samarbeta i fråga om barnet, och nu är skrivningen "Särskilt beakta om föräldrarna har förmåga att sätta barnets behov främst och ta ett gemensamt ansvar i frågor som rör barnet." Jag vet att du inte var riktigt nöjd med det där.

Elisabeth Dahlin: Vi tyckte väl att det var ett steg i rätt riktning och det är bra. Det är positivt, men vi hade velat ha en ändå tydligare skrivning och det handlar ju om barnets rättigheter, att föräldrarnas förmåga att se till att barnets rättigheter uppfylls och där handlar det om utifrån barnkonventionen också barnets rätt till en trygg uppväxt. Barnets rätt till en egen åsikt. Barnens rätt att kunna påverka. Men definitivt ett steg i rätt riktning.

Monica Felding: Du har ju varit inne på FN:s barnkonvention som blev lag första januari 2020. Kommer det faktum att vi har barnkonventionen som lag leda till ny lagstiftning, tror du?

Elisabeth Dahlin: Det kan nog bli en del ny lagstiftning, men i den översyn som har gjorts över nuvarande lagstiftning barnkonventionen så är det i många delar som faktiskt överensstämmer och redan då har transformerats, alltså redan finns i annan lagstiftning. Men jag tror absolut det kan finnas områden där det behövs. Vi ser till exempel när det gäller föräldrabalken. Till och med vår fina lagstiftning mot våld mot barn som fyller 42 år i år. Den ligger i föräldrabalken och jag tror att vi kommer att behöva en översyn mellan barnrätten och föräldrarätten. För föräldrarätten övertrumfar fortfarande barnrätten på många områden. Men det kan handla om, tror jag. Dels när det gäller våld mot barn. Det handlar om barn i rättssystemet. Och jag tror en del av migrationslagstiftningen också med barns egna asylskäl, till exempel.

Monica Felding: Tror du det kommer bli aktuellt att bygga på vad man särskilt ska beakta när det gäller barnens bästa i vårdnad, boende och umgänge.

Elisabeth Dahlin: Ja, antingen tänker jag att det kan behöva byggas på. Jag vet inte om den lagstiftning i sig, men det handlar ju också om att få systematiken. Vi ser ju ofta att det står "utifrån en bedömning av barnets bästa har vi kommit fram till..." Och så tänker man, hur gjordes bedömningen? Det vi ser i regioner, kommuner, från myndigheter, det är ju liksom att få det här att penetrera in i utredningar. Att huvudmännen måste ställa krav. Har barnet kommer till tals, i sådana fall hur och vad tyckte barnet? Att dokumentera, sätta spår på papper. Hur kom vi fram till en bedömning av barnets bästa? Och där tror att det behövs utvecklas praxis? Görs det inte så kan det behövas lagstiftning, men jag tror snarare att den process vi ser även inom rättsväsendet, och vi jobbar ju mycket med de rättsvärdande myndigheterna, inte Domstolsverket, men med de övriga rättsvärdande myndigheterna att praxis håller på att utvecklas. Jag tror att det gäller att hålla i och hålla ut nu och se till att det här blir rutin. Pratade vi med barnet? Vad tyckte barnet? Hur gjorde vi en bedömning av barnets bästa? Och det finns stöd material så att många använder ju det också. Men vi är inte där än.

Monica Felding: Jag vet ju att barnombudsmannen har pratat med barn om hur de upplever vårdnadstvister. Vad säger barnen?

Elisabeth Dahlin: Barn tycker att det är väldigt jobbigt. Det är jobbigt att se sina vårdnadshavare osams. Många barn känner sig osynliggjorda. Barn känner ju också en, och det berättar i barn ofta att de känner lojalitet. Ska jag flytta hem till den ledsna föräldern. Barn försöker ju ofta vara nån sorts medlare i den här processen. Sen ser vi ofta att barn inte har förstått vad som har hänt i vårdnadstvisten. Barnen har inte förstått vad som har hänt i domstolen och många barn mår inte bra av det här. Där tänker jag att det är så oerhört viktigt att förstå att en vårdnadsvist handlar inte om vem som ska få mest rätt eller fel, utan vårdnadshavarna. Det handlar om barnet. Barnet är inte ett objekt här. Barnet är subjektet och här tror jag vi behöver förtydliga väldigt mycket. Det här handlar om hur kan vi gemensamt stötta barnet?

Monica Felding: Har du några önske-lagändringar som du vill se?

Elisabeth Dahlin: En önskan skulle ju vara att vi gör en översyn av barnrätten gentemot föräldrarätten. Vi har ju ingen barnbalk. Jag vet inte ens om det behövs, men barnrätten behöver stärkas på bekostnad av föräldrarätten. Vi ser den på så väldigt många områden. Men den önskan har ju liksom att när barnkonventionen är svensk lag, hur omsätter vi den i praktiken? Och där finns det fortfarande mycket att göra. Samtidigt får vi vara lite ödmjuka. Det är två år. Det tar tid för praxis, både i rättsväsendet och i övrig myndighetsutövning att hitta vägar framåt. Det finns mycket material. Det finns mycket kunskap och att alla som jobbar med barnfrågor faktiskt passar på att ta till sig den här kunskapen, för då blir det bättre beslut för barn.

Monica Felding: Sedan har jag min sista fråga. Finns det något du vill framföra till de som deltar i vårdnadsmål? Antingen som förälder eller som professionell aktör.

Elisabeth Dahlin: Till föräldrarna skulle jag vilja säga lägg eran konflikt åt sidan. Det finns inga vinnare, det finns inga segrare. Det finns bara förlorare när de väl går in i en rättsvist. Försök se barn. Sätt barnet i centrum och se vad ni som vuxna kan göra för att det ska bli bra för ert barn. För dem som jobbar i rättsväsendet. Det är väldigt viktigt att få in barnperspektivet att tänka kring barnets bästa. Att hitta rutiner kring att lyssna till barn. Kommer en dålig utredning i ett fall? Då finns det faktiskt möjlighet att återförvisa den, för vi måste hjälpas åt och se till att det finns systematik kring barnkonventionen.

Monica Felding: Stort tack för detta!

Elisabeth Dahlin: Tack ska du ha!

Monica Felding: Då är det dags att runda av för Kristianstads tingsrätt. Tack

för att ni har tittat! Nästa webinarium är den 12 november. Då är det Malmö tingsrätt som står för värdskapet och ämnet är "Stora brottmål".